

Niet alleen maar blote bolletjes in het bos

Archeologische monumentenwacht zet zich in voor behoud en beheer

Van de ongeveer 3000 grafheuvels in Nederland zijn er bijna 2000 door de Stichting Archeologische Monumentenwacht (AMW) beschreven. Hieronder vallen ook de zichtbare heuveltjes van een urnenveld. Door de jaren heen is de AMW anders gaan adviseren met betrekking tot grafheuvels. Daar waar vroeger werd geadviseerd alle bomen van een grafheuvel te halen is nu **meer ruimte voor maatwerk en de wensen van de beheerder.**

— Nathalie Vossen (Archeologische Monumentenwacht)

Kale grafheuvel Utrechtse heuvelrug

Verstoorde grafheuvel Utrechtse heuvelrug

Overzicht van De Eese, de grafheuvels zijn te herkennen aan een iets andere begroeiing dan het omliggende veld

>DE MEESTE GRAFHEUVELS zijn door de eeuwen heen begroeid geraakt met bomen en struiken. Jarenlang hebben archeologen ervoor gepleit om alle begroeiing van grafheuvels af te halen. De wortelwerking zou immers de archeologische resten kunnen aantasten. Daarnaast zijn grafheuvels zonder begroeiing veel beter zichtbaar. Het resultaat: blote bolletjes in het bos. Zelfs een archeologische collega bestempelde echter laatst een gerestaureerde, en dus kaalgeschoren, grafheuvelgroep in het bos als saai. Kan het ook anders, is dus de vraag?

Mysterieuze plek

Op de foto ziet u een verstoorde grafheuvel ergens op Utrechtse heuvelrug. Deze grafheuvel was als heuvel vrijgemaakt van begroeiing maar

lag verder beschut in een bosrijke omgeving op een natuurlijke verhoging. Vanaf het nabij gelegen pad was de heuvel niet als grafheuvel herkenbaar maar was alleen een mysterieuze open plek in het verder donkere bos zichtbaar. Dit heeft een aantal kinderen uit de buurt op het idee gebracht hier een hut te maken. In de heuvel is een enorme kuil gegraven waarin, op bijna professionele wijze, een hut is gemaakt. De kinderen hebben nooit geweten dat zij tussen de crematieresten van hun voorouders aan het spelen waren. In dit geval was het beter geweest als er een informatiebord bij de grafheuvel was geplaatst of als er een buffer van begroeiing was blijven staan zodat de heuvel niet makkelijk bereikbaar was.

Uitgesleten paadje

Een ander voorbeeld. Op De Eese, een prachtig natuurgebied in Overijssel, liggen een aantal grafheuvels bij elkaar, deels in het bos en deels op de hei. Drie heuvels liggen iets hoger ten opzichte van de andere. Vanaf de heuvel het dichtst bij het wandelpad heb je een panoramisch uitzicht over het hele gebied, met als gevolg dat er een paadje in de grafheuvel is gesleten. Dit nu nog kleine paadje kan, na een fikse regenbui, een behoorlijke erosiegeul worden. Omdat het misschien wel wenselijk, maar waarschijnlijk niet mogelijk is om de mensen te verbieden deze heuvel te beklimmen, is met de beheerder afgesproken dat het paadje regelmatig wordt 'verlegd'. Voordat de zode is doorgesleten wordt het oude paadje afgedekt met takhout. Dit ontmoedigt de wandelaar niet om de heuvel te beklimmen, maar zorgt er wel voor dat er steeds een andere route wordt genomen. Overigens werkt deze methode ook goed in gebieden waar grote grazers rondlopen. Vooral runderen zijn geneigd om steeds dezelfde route af te leggen.

Selectief

Zoals eerder aangegeven was het voorheen

Ingesleten paadje naar top grafheuvel

Wat te denken van braam? Op zich zijn de wortels van een braamstruik niet schadelijk voor de nog aanwezige archeologische resten in een grafheuvel. Maar een door braam overwoekerde grafheuvel is natuurlijk geen mooi plaatje voor dagjesmensen. Sterker nog, de meeste recreanten zullen in het braambos geen grafheuvel herkennen. Dat maakt de kans op verstoring door mensen wel meteen minimaal. Een dicht braambos is echter een geliefde schuilplaats voor klein wild zoals konijnen. Zij graven graag in de beschutting van de braam hun holen en dat is wél verstorend voor de archeologie.

Maatwerk

Er is dus geen kant-en-klare oplossing voor welke begroeiing nu wel en niet wenselijk is op grafheuvels. Het advies zal altijd maatwerk blijven. Daarbij wordt niet alleen gekeken naar de archeologische waarden in het gebied, maar ook naar de wensen van de beheerder. Welke natuurwaarden zijn aanwezig, moeten deze versterkt worden of is een ander natuurdoeltype wenselijk? Hoe is de recreatieve druk in het gebied? Worden de bezoekers geïnformeerd over de aanwezige grafheuvels of moeten zij zelf op ontdekkingsstocht? En als er eenmaal

Windworp

Veluwe grafheuvelvisie

In opdracht van de provincie Gelderland gaat de AMW voor de Veluwe een visie maken op de Veluwe grafheuvels. De Veluwe kent de grootste dichtheid van grafheuvels. Nu kan het voorkomen dat binnen één cluster van grafheuvels verschillende terreinbeheerders een andere beheerfilosofie hebben. Zo kan een met braam overwoekerde heuvel liggen naast een keurig met heideplaggen afgedekt heuvel. Jammer, want daardoor is de samenhang zeker voor een leek niet waarneembaar. De grafheuvelvisie zal daarom een handreiking worden voor terreinbeheerders over hoe om te gaan met hun grafheuvels, zodat niet ieder beheerder het wiel opnieuw hoeft uit te vinden. Maar het belangrijkste van deze visie is 'eenheid in verscheidenheid' voor de Veluwe grafheuvels.

Zwijnen gewroet rond stobbe

gebruikelijk om grafheuvels helemaal kaal te maken. Nu wordt er selectiever gekeken welke bomen en struiken kunnen blijven staan en welke echt weg moeten. Een niet-vitale boom moet gekapt worden zodat hij niet bij de eerste voorjaarsstorm omgaat en vervolgens een kwart van de grafheuvel meeneemt. Maar een solitaire en monumentale eik kan juist weer bijdragen aan het vertellen van het unieke verhaal van de plek. Bij het kappen van bomen op grafheuvels is het belangrijk om de stobbe te laten staan of, liever nog, voorzichtig uit te frezen. Bij het bruut verwijderen van de wortels zou hetzelfde effect ontstaan als bij een windworp. Als de stobbe blijft staan en langzaam vergaat, zien we dat wilde zwijnen gaan wroeten rond de stobbe op zoek naar de eiwitrijke insecten.

besloten is welke begroeiing van de grafheuvel te verwijderen en welke te laten staan dan is het niet nodig alles in één keer weg te halen. Eventuele rooi- en snoeiwerkzaamheden kunnen meegenomen worden in een meerjarig onderhouds- of beheerplan.<

Nathalie Vossen is directeur bij de Archeologische Monumentenwacht Nederland (AMW). De AMW is een particuliere stichting, opgericht in 1991, die archeologische monumenten controleert op verval of aantasting, adviseert over beheer en onderhoud en inhoudelijke en beheerstechnische voorlichting geeft. Daarnaast consolideert en restaureert de AMW archeologische monumenten. nvossen@archeomw.nl